

FORORD

I Norge fremstilles EU ofte enten som et byråkratisk uhyre eller et mellomstatlig samarbeidsprosjekt der de største medlemsstatene bestemmer. Systemet er imidlertid mer sammensatt enn denne todelingen. EU er et politisk og administrativt system der statene inngår. Dette er et sentralt aspekt som ofte blir oversett i både den politiske og akademiske debatten. Hovedformålet med denne boken er å gi en grundig innføring i hvordan EUs flernivåstruktur er bygget opp, og hvordan sammenvevingen av ulike styringsnivåer påvirker utformingen av EUs politikk. Boken består av to hoveddeler: Del 1 beskriver hvordan EU virker, gjennom å se på ulike caser som følger saksgangen på administrativt og politisk nivå, med spesielt på spillet mellom europeisk og nasjonalt nivå. Del 2 presenterer EUs sentrale institusjoner. EUs politiske system er komplekst og under stadig utvikling. EUs institusjoner representerer sentrale drivkrefter i EUs politikk og er som regel i sentrum for reformer.

Boken har også et annet formål, nemlig å belyse forholdet mellom EU og Norge. Til tross for tette bånd mellom Norge og EU er det svært lite litteratur om EU på norsk, særlig faglitteratur som er forskningsbasert. Europautredningen rapporterte i sin NOU fra 2012 om manglende kunnskap om norsk tilknytning til EU, men en forutsetning for å forstå denne tilknytningen er også tilgang til kunnskap om hvordan EU fungerer. En av grunnene til at EU får lite oppmerksomhet i Norge, er at Norges befatning med EU i hovedsak er på byråkratisk nivå. Statsråder har mulighet til å delta på politiske møter i Brussel, men gjør det sjelden. Europautredningen påpekte at selv om Regjeringen og Stortinget fatter beslutninger, så ivaretar forvaltningen det daglige samarbeidet med EU. Å belyse EU som et flernivåsystem vil bidra til å øke forståelsen for hvordan Norges samarbeid med EU er oppbygget, og hvilke faktorer som former Norges befatning med EU.

Denne boken er i hovedsak rettet mot studenter på universitets- og høyskolenivå. Flere universiteter og høyskoler tilbyr kurs om EU og Norges forhold til EU på både bachelor- og masternivå, men det finnes svært få lærebøker om EU på norsk. Andre

FORORD

målgrupper er ansatte i statlig og kommunal forvaltning, privat næringsliv og andre organisasjoner som arbeider opp mot EU, politikere – lokalt og sentralt – journalister, lærere, sivilsamfunnet og politisk interesserte som ønsker en grundig innføring i hvordan EU er organisert og fungerer i praksis. Målet er å øke forståelsen av EUs politiske system og hvordan beslutninger fattes. Målet er også å bidra til debatt om EU-systemet og dets konsekvenser. Selv om medlemskapsdebatten er lagt på is for overskuelig fremtid, er engasjementet rundt EU og EØS fortsatt sterkt. Håpet er at både tilhengere og motstandere av EU vil ha interesse og nytte av boken.

I denne nye utgaven av boken er presentasjoner av EUs institusjoner og politisk-administrative prosesser oppdatert. Boken gir også ny innsikt i hvordan EU har håndtert flere av tiårets store europeiske kriser. Boken diskuterer bakgrunn, prosess og foreløpige effekter av brexit. I tillegg er den utvidet med et ekstra kapittel om Norges forhold til EU. Boken har nå ett kapittel om Norges *politiske* forhold til EU og ett kapittel om Norges *administrative* relasjoner til EU. Boken diskuterer også i større grad hvilke konsekvenser Norges tilknytningsform har hatt på politiske prosesser og beslutninger. Gjennom denne endringen gir boken en bredere innføring i norsk europapolitikk, når det gjelder både dagsaktuelle temaer og historisk bakgrunn for Norges spesielle tilknytning til den europeiske integrasjonsprosessen.

Oslo og Kristiansand, juni 2020

Espen, Guri og Jarle

INNHold

Forord	5
Forfatterne	10
Kapittel 1 Innledning	11
EU og alle «krisene» – og hva det kan lære oss om hvordan EU virker	12
Eurokrisen	13
Flyktningkrisen	16
Brexit	17
Konstitusjonell konflikt med medlemsland: Polen og Ungarn	19
Koronakrisen	21
Hva er EU?	23
EUs historiske utvikling	25
Farvel, suverenitet?	34
EU og overnasjonal autoritet	35
EUs institusjonelle arkitektur	37
EUs demokratiske ambisjoner og utfordringer	38
Bokens oppbygning	43
Forslag til videre lesning	43
Kapittel 2 Teoretiske perspektiver på EU og europeisk integrasjon	44
Innledning	44
Integrasjonsteorier: innledende betraktninger	45
De klassiske integrasjonsteoriene: nyfunktjonalisme og intergovernmentalisme	50
Nyere integrasjonsteorier: liberal intergovernmentalisme, historisk institusjonalisme, organisasjonsteori og teorien om flernivåstyre ..	55
Alternativene: konstruktivismen og deliberativ supranasjonalisme ..	63
Oppsummering	67
Forslag til videre lesning	68

Kapittel 3	EUs politiske prosess	69
	EUs beslutningssystem.	69
	EUs kompetanse	70
	EUs ulike instrumenter	72
	EUs beslutningsprosedyrer	75
	Case: Dublinforordningen.	79
	Forslag til videre lesning	86
Kapittel 4	Ministerrådet	87
	Innledning	87
	Det europeiske rådet.	89
	Rådets indre liv	91
	Rådets funksjoner	99
	Differensiert integrasjon og andre utfordringer	104
	Forslag til videre lesning	106
Kapittel 5	Europakommisjonen	107
	Innledning	107
	Hva er Kommisjonen? Oppfatninger og oppgaver.	108
	Kommisjonens organisasjonsstruktur	111
	Kommisjonen som senter i en europeisk flernivåadministrasjon	121
	Oppsummering	124
	Forslag til videre lesning	125
Kapittel 6	Europaparlamentet	126
	Innledning	126
	Europaparlamentets indre liv	127
	Et stadig mektigere parlament.	133
	Europaparlamentet som lovgivende organ	134
	Europaparlamentets budsjettmakt	136
	Kontroll av og over utøvende myndighet	138
	Hvorfor har Europaparlamentets rolle i EU vokst?	140
	Valg og andre demokratiske utfordringer	143
	Forslag til videre lesning	146
Kapittel 7	EU-domstolen	147
	Innledning	147
	Hva er funksjonen til en «øverste domstol»?	148
	EU-domstolens institusjonelle plass i EU-systemet.	151
	EU-domstolen: virksom kraft i den europeiske integrasjonen.	152

	Et eksempel på en saksgang i EU-domstolen	156
	Debatt og kontrovers	162
	Oppsummering	164
	Forslag til videre lesning	165
Kapittel 8	Andre sentrale EU-institusjoner	166
	Innledning	166
	EUs sentralbank: «pengemakten» i Frankfurt	166
	EU-byråene: Kommisjonens forlengede arm	170
	EUs komitésystem	174
	Kontroll av EUs institusjoner: EUs ombudsmann.	179
	Andre internasjonale organisasjoner	180
	Oppsummering	182
	Forslag til videre lesning	183
Kapittel 9	Norge, EU og norsk europapolitikk	184
	Innledning	184
	Avtaler mellom Norge og EU	185
	Utviklingen av forholdet mellom Norge og EU	187
	EFTA, EU og EØS.	190
	Norsk europapolitikk under EØS-perioden	192
	Et taktskifte i europapolitikken?	195
	Forslag til videre lesning	198
Kapittel 10	Norge, EU og norsk europaforvaltning	199
	Innledning	199
	Administrativ integrasjon i Europa	200
	Administrativ suverenitet og handlingsrom	201
	EØS-avtalen og norsk europaforvaltning	202
	EØS-avtalen under press?	212
	Mindre handlingsrom i forvaltningspolitikken?	213
	Forslag til videre lesning	214
Kapittel 11	Avsluttende betraktning	215
Litteratur	. . . . .	221
Stikkord	. . . . .	233